

Maveda d. o. o., Rijeka
Knjižnica Veda, knjiga 16.

Suizdavač
Hrvatsko filološko društvo Rijeka

Urednici
dr. sc. Mario Grčević, prof.
dr. sc. Milan Nosić, prof.

Katalogizacija u publikaciji – CIP

UDK 811.163.42:811.163.42](091)
81'272

Auburger, Leopold

Hrvatski jezik i serbokroatizam /Leopold Auburger < preveli:
Nikolina Palašić i Leopold Auburger > - Rijeka: Maveda : HFDR,
2009., - 304 str.; 24 cm. – (Knjižnica Veda; 16.)

Bibliografija: 271. - 294.

Bilješka o autoru: 303.

ISBN 978-953-7029-15-9

© Maveda d. o. o.

Njemački izvornik:

Leopold Auburger: *Die kroatische Sprache und der Serbokroatismus*, Gerhard Hess Verlag, Ulm/Donau, 1999.

Hrvatski prijevod:

Leopold Auburger: *Hrvatski jezik i serbokroatizam* (preveli: Nikolina Palašić i Leopold Auburger), Maveda i HFDR, Rijeka, 2009.

(Hrvatsko izdanje autor je izmijenio i dopunio u odnosu na njemački izvornik. Engleske citate prevela je Anita Memišević, a francuske Milan Nosić.)

Kazalo

Uvodna riječ	7
Predgovor	8
1. Uvod: Jezični dodiri u povijesti Hrvata	9
2. Razvoj hrvatskoga kao zasebnoga jezika i serbokroatizam	16
2.0. Problemi periodizacije i pregled razdoblja	16
2.0.1. Problemi periodizacije	16
2.0.2. Pregled pojedinih razdoblja i njihovih tijekova	22
2.1. Prvo razdoblje: Početak razvoja novoštokavskoga hrvatskoga jezika u jedini tip budućega općehrvatskoga književnoga jezika	32
2.1.1. Nestajanje glagoljizma i novi književnojezični razvoji	32
2.1.2. Ivan Gundulić i njegov ep <i>Osman</i>	36
2.1.3. Leksikografija, gramatika i prevođenje kao početci kroatistike u doba političkoga preporoda Hrvatske	50
2.2. Drugo razdoblje: Novoštokavski kao jedini tip općehrvatskoga književnoga jezika i početci serbokroatizma	58
2.2.1. "Ilirski", štokavski hrvatski, proširivanje "srpskoga" i početci serbokroatizma u južnoslavistici	58
2.2.2. Nastavak kodificiranja hrvatskoga jezika	67
2.2.3. Nova štokavska književna djela	72
2.2.4. Ivan Mažuranić i njegovo epsko djelo	74
2.2.5. Sadržajna usporedba Mažuranićeva epa <i>Smrt Smail-age Čengića</i> s epom <i>Gorski vijenac</i> Petra II. Petrovića Njegoša	85
2.2.6. Funkcionalni i jezičnopolitički problemi hrvatskoga jezika u javnoj uporabi	92
2.2.7. Načelo višenarječnosti i razgranavanje kroatistike u filološke smjerove	101
2.3. Treće razdoblje: Početci etnopolitičkoga serbokroatizma i potiskivanje kroatistike	108
2.3.1. Početci etnopolitičkoga serbokroatizma	108
2.3.2. Potiskivanje kroatistike u korist serbokroatizma	115
2.4. Četvrto razdoblje: Serbokroatizam i jugoslavizam: otrježnjenje i otpor Hrvata	125

2.5. Peto razdoblje: Ponovno pohrvaćivanje jezika i kulture pod politički tragičnim uvjetima	136
2.5.1. Razvoj rječničkoga blaga i pravopisna reforma	137
2.5.2. Jezičnokulturna i obrazovna politika	142
2.6. Šesto razdoblje: Serbokroatizam, jugoslavenski komunizam i hrvatski otpor ...	152
2.6.1. Politička reakcija protiv 5. razdoblja i pokušaj utvrđivanja serbokroatizma Novosadskim dogovorom	152
2.6.2. Neučinkovitost Novosadskoga dogovora i hrvatski otpor novomu serbokroatizmu	173
2.7. Sedmo razdoblje: <i>Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika</i> i ponovno uspostavljanje suvereniteta hrvatskoga jezika	183
2.7.1. <i>Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika</i> i Hrvatsko proljeće	183
2.7.2. Suzbijanje Hrvatskoga proljeća, samoodržanje kroatistike i raspadanje serbokroatizma uz raspad SFRJ	196
2.8. Osmo razdoblje: Početak nove epohe za hrvatski jezik i kroatistiku	209
3. Teorijske, metodološke i filozofske aporije serbokroatizma	223
3.1. Korpusnolingvistički uvjetovana i politički motivirana "iluzija bliskosti" hrvatskoga i srpskoga jezika	224
3.2. Primjena teorije izgradnje jezika Heinza Klossa	226
3.3. Temeljni jezikoslovni pojmovi u argumentaciji serbokroatizma	231
3.4. Spoznajnoteorijski, praktično filozofski i metafizičko-antropološki problemi ..	254
4.0. Zaključna razmatranja: "Hrvat čuva sveti oganj na ognjištu svomu."	259
4.1. Narod, jezik i domovina	259
4.2. Etničko značenje i nacionalni simboli Hrvata i Srba	264
5.0. Izvori i literatura	271
6.0. Kazalo imena	295
7.0. Bilješka o autoru	303

Uvodna riječ

Jezikoslovac, slavist i filozof, dr. sc. Leopold Auburger u proteklih 20-ak godina kompetentno, samozatajno i marljivo proučava hrvatski jezik i njegovu povijest. Auburgerov pristup hrvatskomu jeziku određen je njegovim prethodećim istraživanjima iz opće i teoretske lingvistike, posebice iz područja varijanata, filozofije i kršćanske (moralne) teologije. Pitanje zasebnih jezika Auburger sagledava u svezi s povijesti njihovih naroda i ne osmišljava teoretske jezike koji bi mogli postojati izolirani od svojih govornika, nego upravo obratno: zasebni jezici nastaju i razvijaju se u komunikacijskom sklopu, kulturi i stvarnosti ljudi koji ga rabe, njeguju i smatraju zajedničkim. Takav pristup zasebnim jezicima u svjetskoj lingvistici nije nov, no na hrvatski jezik u cijelosti ga je prvi primijenio i teoretski osmislio vjerojatno upravo L. Auburger. Budući da zasebni jezici u genetsko-lingvističkim cjelinama nastaju upravo izgradnjom, Auburger genetskolingvističke suodnose hrvatskoga jezika sa srpskime i drugim srednjojužnoslavenskim jezicima ne smatra dokazom da se radi o jednom jeziku ili da hrvatski kao zaseban jezik ne postoji. Hrvatski i srpski književni jezik smatra dvama književnim jezicima dvaju izgrađenih zasebnih jezika. Njihova je korpusnolingvistička bliskost omogućila razvijanje raznih pokušaja da ih se stopi u jednu cjelinu.

Knjiga koja je pred nama, nije samo pregled vanjske povijesti hrvatskoga jezika, već upravo i prikaz jezično-političkoga programa koji je imao cilj unificirati hrvatski i srpski i pod dominacijom srpskoga stvoriti "srpskohrvatski" kao zaseban jezik. Taj je program Auburger definirao i nazvao *serbokroatizmom*, čime je bitno upotpunio slavističko i kroatističko pojmovlje. Njegovom smo knjigom pored toga dobili i vrlo koristan i zanimljiv prikaz razvoja kroatistike, zanimljiv to više što je nastao gledanjem "izvana", očima njemačkoga jezikoslovca koji je iznimno dobro proniknuo u razvitak hrvatskoga kroatističkoga jezikoslovlja i njegovih katkada vrludavih povijesnih tijekova. Auburgerova je knjiga vrlo bitan prinos ne samo inozemnoj kroatistici, već je u ovom prerađenom hrvatskom izdanju vrlo bitan prinos i kroatistici u Hrvatskoj.

Akad. Stjepan Babić

Predgovor

S obzirom na konačni povijesni slom serbokroatizma početkom 1990-ih, za nehrvatsku južnoslavistiku postalo je neizbježno temeljito promisliti svoju dotadašnju "serbokroatistiku" i stvoriti prostor za razvitak prikladne kroatistike u inozemstvu. Ta zadaća nipošto nije jednostavna jer je raspadom serbokroatizma dovedena u pitanje vjerodostojnost pojedinih inozemnih filoloških disciplina i njihovih institucija. Stoga je potrebno prisjetiti se povijesti nastanka serbokroatizma i "serbokroatistike", a isto tako i nastojati na produktivnom razvoju inozemne kroatistike kao filološke discipline. Iznova poticati to promišljanje i preispitivanje cilj je i ovoga hrvatskoga izdanja moje njemačke knjige iz 1999. godine. S istim ciljem trudio sam se u knjizi iznijeti što više tematski relevantnih činjenica i potkrijepiti ih opširnim bibliografskim podacima. Kao takva će ova knjiga moći poslužiti kao poticajan priručnik.

Neobičnim se može činiti da su ovdje naslovi starijih djela otisnuti uglavnom u svojem izvornom načinu pisanja. Na to sam se odlučio zato što je upravo povijest slovopisa i pravopisa hrvatskoga jezika od samih početaka bila od velike važnosti za razvoj hrvatskoga književnoga jezika, dakle već daleko prije razdoblja serbokroatizma.

Budući da je fenomen serbokroatizma višeslojan, knjiga se ne ograničava na obradbu njegove filološke dimenzije. Bilo bi irealno i besmisleno ograničiti se na usko filološka pitanja, a pri tomu ne uzeti u obzir filozofske, a do neke mjere i teološke dimenzije te jezičnopovijesne i znanstvenopovijesne drame. Bez tih je dimenzija uloga povijesti kao "učiteljice života" nezamisliva. Uz to, bez njih ne bi bio moguć ni dijalog u svrhu međuetničkoga sporazumijevanja i suživotno plodnih jezičnih dodira. Neka dakle razvitak ozbiljnoga dijaloga u duhu istine bude plod i ovoga djela.

Prvi poticaj za prevođenje ove knjige dao je davne 2001. godine profesor Marko Samardžija. Na tome mu izričem svoju zahvalnost. Nakon toga prvoga poticaja brigu da se knjiga prevede neumorno je i uspješno vodio od 2002. godine do danas akademik Stjepan Babić. Njegovo je razumijevanje i zanimanje za objavljivanje hrvatskoga prerađenoga izdanja njemačkoga izvornika uistinu bilo izvanredno. Stoga mi je posebno drago da je prijevod napokon objavljen. Na tome sam mu njegovu zalaganju duboko zahvalan. Osim toga, ugodna mi je dužnost zahvaliti prof. dr. Milanu Nosiću, koji je kao nakladnik i suurednik preuzeo poslovni rizik, a također i Nikolini Palašić, prof., kao prevoditeljici. Posebna mi je ugodnost zahvaliti i uredniku dr. sc. Mariju Grčeviću koji je uložio velik trud da tekst bude objavljen u što kvalitetnijem obliku.

München, u rujnu 2009. god.

Leopold Auburger